

Рівненський інститут післядипломної педагогічної освіти
Комунальна науково– методична установа
«Березнівський районний методичний кабінет»
Березнівської районної ради
Березнівська загальноосвітня I-III ступенів школа №2

Конкурс-ярмарок педагогічної творчості

Номінація «Соціальна педагогіка»

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ І
МЕТОДІВ РОБОТИ З БАТЬКАМИ
ВАЖКОВИХОВУВАНИХ УЧНІВ
ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ «ЦЕНТРУ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ
ДЛЯ БАТЬКІВ»**

Гергелюк Анна Вікторівна,
соціальний педагог

Березне - 2013

Гергелюк А.В. Вдосконалення форм і методів роботи з батьками важковиховуваних учнів через діяльність Центру педагогічної підтримки для батьків». Навчально-методичний посібник. Березнівська загальноосвітня I-III ступенівшкола № 2 . – Березне, 2013 – 43 с.

У навчально-методичному посібнику на основі дослідження та аналізу досвіду роботи соціального педагога розкриваються інноваційні технології методичної роботи з батьками важковиховуваних учнів через діяльність «Центру педагогічної підтримки для батьків»: зміст, форми і методи цілеспрямованого надання допомоги соціальним педагогам, психологам, учителям, класним керівникам у роботі з важковиховуваними учнями. Подається також структурно-візуальне відображення процесу інноваційної діяльності «Центру педагогічної підтримки для батьків».

Навчально-методичний посібник розрахований для соціальних педагогів навчальних закладів, ліцеїв, гімназій.

Рецензенти:

В.А. Гоголь, заступник директора з позакласної роботи Березнівської загальноосвітньої I-III ступенівшколи № 2.

Рекомендовано науково-методичною радою комунальної науково-методичної установи «Березнівський районний методичний кабінет» Березнівської районної ради
(Протокол №2 від 08 лютого 2013 року)

ЗМІСТ

1. ВСТУП	4
2. Форми і методи роботи з важковиховуваними учнями.....	7
3. Робота з батьками важковиховуваних учнів через діяльність «Центру педагогічної підтримки для батьків»	16
4. ВИСНОВОК	24
5. ЛІТЕРАТУРА	25
6. ДОДАТКИ	26

ВСТУП

Сім'я в усі часи була основою суспільства, осередком формування особистості. На тому етапі розвитку суспільства, коли ще не було шкіл, системи громадського виховання, батьки несли відповідальність за виховання дітей. І ця відповідальність була не лише перед собою, а й перед громадою, суспільством. Тому в народі найбільше цінували людей, які виховали порядних дітей. Соціальне здоров'я суспільства, держави в цілому залежало передусім від виховної діяльності сім'ї. З розвитком суспільних відносин у ХХ ст., коли з'явилась широка мережа дошкільних виховних закладів, загальноосвітніх шкіл, інших інституцій соціального виховання, роль сім'ї у вихованні була знижена.

Таким чином, проблеми виховання породжувались і породжуються передусім соціальними факторами. Усе частіше можна зустріти в науковій літературі, та й не тільки, такі поняття, як «неблагополучна сім'я», «педагогічно занедбані діти», «важковиховувані діти».

Педагогічний словник тлумачить «важковиховуваність» як *«свідомий або несвідомий супротив дитини цілеспрямованому педагогічному впливу, викликаний найрізноманітнішими причинами, включаючи педагогічні прорахунки вихователів, батьків, дефекти психічного та соціального розвитку, особливості характеру, інші особистісні характеристики учнів, вихованців, що ускладнюють соціальну адаптацію, засвоєння навчальних предметів і соціальних ролей»*.

Робота школи з «важкими» учнями носить системний характер. Діяльність соціально-психологічної служби є невіддільною частиною здійснення навчально-виховного процесу в закладі. Вона сприяє формуванню правового світогляду учнів, який включає систему теоретичних поглядів на правила та норми поведінки в суспільстві, навичок правомірної та відповідальної поведінки школярів, вихованню непримиренності до протиправної поведінки однолітків, розвитку соціальної активності учнів.

Соціально-психологічна служба школи у роботі з важковиховуваними учнями враховує особистісно-орієнтовані принципи:

- безумовне прийняття дитини;
- розуміння психічного розвитку підлітка і його самопочуття;
- бачення реальних можливостей кожного учня, а не пред'явлення йому завищених вимог;
- прояв гнучкості в виховній тактиці, яка повинна бути підпорядкована індивідуальним особливостям дитини, а не особистісним поглядам, звичкам та настроям;
- повага до особистості дитини;
- готовність до "діалогу на рівних".

Таким чином, традиційно головним інститутом виховання є сім'я. В ній закладаються основи особистості дитини, і до вступу в школу вона вже значною мірою сформувалася як особистість. Один з цінних професійних обов'язків соціального педагога – це організація такого співробітництва з батьками учнів, яке б доповнювало його педагогічні дії. Протиріччя між соціальним педагогом та батьками учнів виникають з різних причин. Однак сім'я є основним джерелом формування моральних позицій дитини.

Підсумок виховання – дитина, яка володіє соціально ціннісними якостями.

1. Форми і методи роботи з важковиховуваними учнями.

Значна увага спеціалістів соціально-психологічної служби приділяється переходу від молодшого до середнього шкільного віку, оскільки саме на цьому етапі найчастіше трапляються невиправдані витрати у навчальній та виховній діяльності.

Вивчення індивідуальних особливостей дітей, їх здібностей та нахилів, створення належного мікроклімату в кожному класному колективі стає запорукою гарної поведінки та успішного навчання учнів середніх та старших класів. Крім того, робота з цими віковими категоріями дітей спрямовується на пізнавально-інтелектуальну діяльність учнів, що сприяє розумовому, морально-етичному, естетичному розвитку дітей, виробленню у них стійкості до негативних впливів.

Розпочинаючи роботу з важковиховуваними учнями, потрібно пам'ятати, що головне в стосунках з учнем - взаємоповага та довіра. Соціально-педагогічна допомога особистості з відхиленням у поведінці передбачає, насамперед, її соціально-психологічну діагностику, що має на меті встановити рівень та форму відхилень поведінки і чинники, що зумовили появу цих відхилень. Діагностика важковиховуваної дитини проводиться на основі гуманного ставлення до нього, співпраці з ним і будується на принципах цілеспрямованості, об'єктивності, комплексності, прогностичності.

Для визначення особливостей відхиленої поведінки учнів використовуються різні методи, серед яких слід відзначити,

насамперед, **спостереження**. Під спостереженням розуміють цілеспрямоване та спеціальним чином організоване сприймання, яке здійснюється з певною метою за розробленим планом і фіксацією результатів. Під час спостереження фіксуються такі особливості поведінки і зовнішнього вигляду досліджуваного як:

- **зовнішній вигляд** (загальний соматотип, фізичні особливості, наявність фізичних недоліків або диспропорцій, постава, міміка і жестикуляція, тримається скуто чи вільно, адекватно чи ні, охайність в одязі, зачісці, чистота тіла, рівень загальної рухливості тощо);
- **особливості мовлення** (інтенсивність і тембр голосу, темп мовлення, чіткість вимови, словниковий запас, наявність жаргону, брутальних виразів, уміння висловлювати думку, послідовність, логічність, чіткість, швидкість мовлення);
- **соціальна поведінка** (особливості встановлення контактів, рівень невимушеності при цьому, товариськість, наявність соціальних навичок, вихованість, специфіка поведінки за рівнем домінування, агресивності, підлеглості та довірливості тощо);
- **настрій** (ейфорія, безтурботність, врівноваженість, серйозність, відсутність гумору, поганий настрій, тривога тощо);
- **ставлення до діяльності** (рівень зацікавленості: від активного небажання або недовіри, байдужості до надмірної зацікавленості);
- **особливості проявів пізнавальної та емоційно-вольової сфер** (рівень уважності, швидкість вирішення поставлених завдань;

особливості дій: намагання знайти загальний спосіб вирішення завдання або дії методом спроб і помилок; темп роботи: рівномірність, швидкість; сумлінність і охайність при виконанні завдань; реакція на невдачі: агресивна, звинувачення себе, відмова від діяльності, байдужість та ін.).

Крім того, проводиться спостереження декількома спостерігачами протягом тривалого часу в різноманітних умовах життєдіяльності. Використовуємо методику за *картою спостережень Д. Стотта*, яка дозволяє не тільки фіксувати характер поведінки учнів, але й виявити характер дезадаптації поведінки дитини. Карта спостереження містить 198 фрагментів фіксованих форм поведінки, що згруповані в 16 синдромів (*Додаток 1*).

Важливим методом дослідження, який допомагає визначити важковиховуваного учня є інтерв'ю або бесіда, які мають на меті під час безпосереднього спілкування визначити ставлення респондента до певних проблем, його ціннісні орієнтації, з'ясувати факти з його біографії, плани на майбутнє тощо. Передбачає реєстрацію й аналіз відповідей на запитання, а також вивчення особливостей невербальної поведінки опитуваних. Як правило, у бесіді виявляються можливі чинники, що спричинили відхилення у поведінці особистості (характер стосунків з батьками, однолітками, іншими людьми, ставлення до людей, до навчання, праці, успішність у навчанні, праці тощо).

У підлітковому віці посилюються *акцентуації характеру*, які створюють передумови для формування девіантної поведінки.

Акцентуація характеру, за визначенням *методики О.О.Зворикіна* – це дисгармонійність розвитку характеру, підвищена виразність окремих його рис, які зумовлюють вразливість особистості до різних впливів та ускладнюють її адаптацію (*Додаток 2*).

Однією з важливих форм соціально-психологічної служби щодо соціально - психологічного супроводу важковиховуваних учнів є **психолого-педагогічний консиліум**, основними завданнями якого є виявлення характеру і причин відхилень у навчанні й поведінці учнів; розроблення програми виховних заходів, спрямованих на корекцію відхилень та на розвиток здібностей, талантів; обговорення і прийняття рішень з приводу конфліктних ситуацій. До складу консиліуму входять представники адміністрації закладу, педагоги, класний керівник, практичний психолог, соціальний педагог, медичний працівник, батьки. Учителі-предметники та класний керівник інформують про інтереси, здібності учня, залучення його до позакласної та позашкільної діяльності, роботи в гуртках, секціях, клубах. Медичний працівник повідомляє про стан здоров'я дитини.

Дієвим методом надання соціально-психологічної підтримки учням – є **скринька довіри**, яка дозволяє провести анонімне консультування особистості, схильної до девіантної поведінки.

Профілактика і соціально-перетворювальна робота з важковиховуваними учнями є особливо дієвою на ранніх етапах, коли можна приділити увагу тим особливостям поведінки, що можуть надалі призводити до правопорушень. Йдеться, насамперед, про *прогули* (можуть бути як формою девіантної поведінки, так і

наслідком невротизації дитини, шкільного неврозу), *погану успішність* (може бути зумовлена як педагогічною занедбаністю, так і дефектами інтелектуального розвитку, затримкою психічного розвитку), *низький статус дитини у шкільному колективі, ізолюваність у ньому*; наявність компенсаторної поведінки інфантильного характеру (через прагнення забезпечити успіх будь-яким чином, зокрема, через псування зошитів та меблів, бійки) тощо.

Профілактична робота здійснюється в тісному контакті з батьками і педагогами.

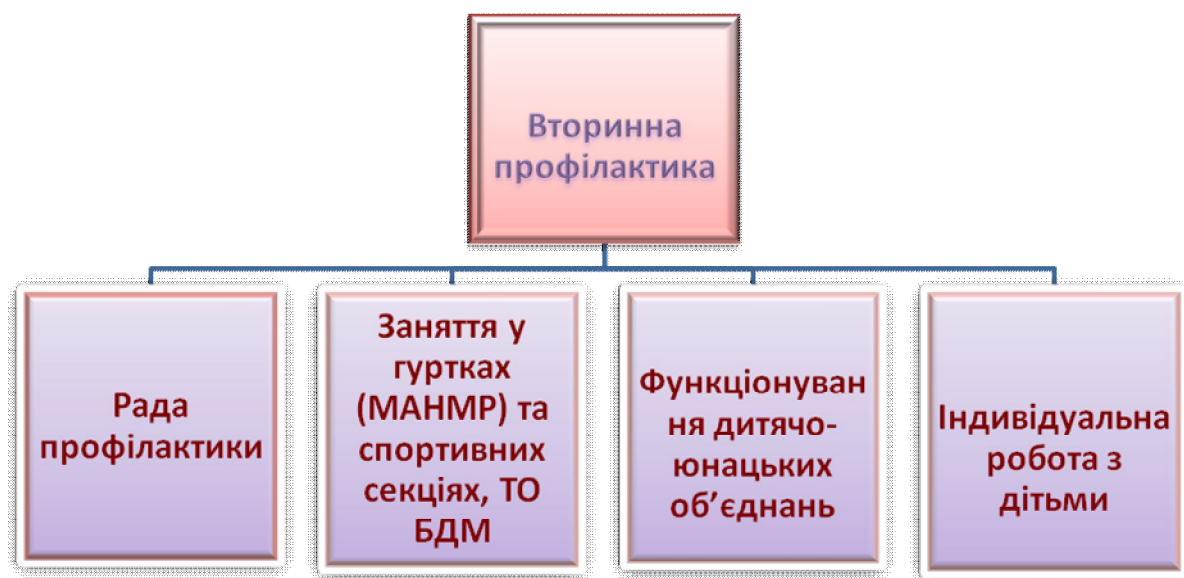
У соціально-психологічній службі школи склалася наступна система профілактичної роботи.

Первинна профілактика - на цьому рівні охоплені діти, які мають незначні емоційні, поведінкові та навчальні розлади.

Вторинна профілактика - спрямована на роботу з важковиховуваними учнями. Вторинна профілактика передбачає раннє виявлення у дітей труднощів у навчанні і поведінці. Головне завдання цього рівня – подолати дані труднощі ще до того, як діти

стануть соціально або емоційно некерованими. Вторинна профілактика передбачає роботу не лише з дітьми, але й з педагогічними працівниками, батьками, навчає дорослих стратегії подолання різних труднощів у спілкуванні з дітьми та їх вихованні.

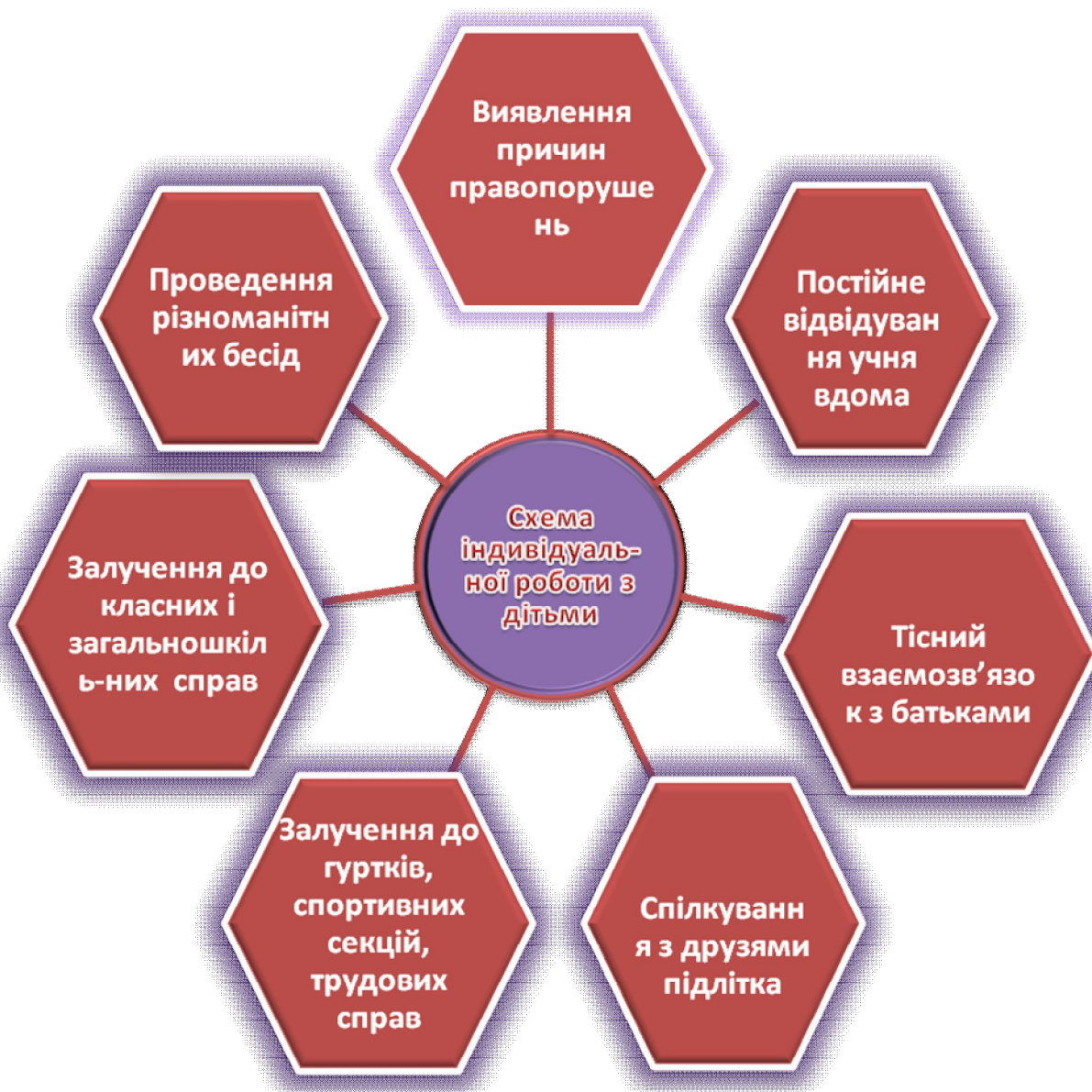
Особливо великий об'єм роботи проводиться з важковиховуваними учнями, які перебувають на внутрішкільному обліку. На кожного з них заведена *“Картка особистого обліку школяра”*, *“Картка зайнятості”*, складена психолого-педагогічна характеристика, ведеться журнал психолого-педагогічних спостережень. Де зібрана така інформація:

- загальні відомості про учня та його сім'ю;
- стан здоров'я та розвиток особистості;
- проблеми виховання та навчання;
- індивідуально-психологічні особливості особистості учня, риси його характеру, здібності;
- ознаки педагогічної занедбаності;
- ставлення до справ у класі, школі;

- навчання та рівень його сформованості;
- роль учня в колективі.

Такий банк даних дає можливість соціальному педагогу прослідкувати динаміку розвитку особистості учня протягом декількох років, застосувати до нього найбільш оптимальні заходи виховного впливу. Результати такої всебічної діагностики допомагають знайти шляхи корекційної і розвиваючої роботи з учнями девіантної поведінки.

З важковиховуваними учнями організовуються та проводяться профілактичні бесіди «Красиве і некрасиве в поведінці людей», «Закон і ми»; відео лекція «Правда про...», «Твоє здоров'я і ти» (надання інформації щодо профілактики вживання наркотиків та алкоголю, проблем сексуальних стосунків і ВІЛ/СНІДУ); тренінгові заняття, щодо профілактики агресивної та жорстокої поведінки серед підлітків та ін.

У школі створена і працює *рада профілактики правопорушень неповнолітніх*, до складу якої входять вчителі, батьки та старшокласники.

Основна мета та завдання ради профілактики правопорушень неповнолітніх:

- Облік учнів, схильних до порушень дисципліни та порядку, режимних правил поведінки; до агресивної, нетолерантної

поведінки у школі, поза школою, у позаурочний час, у спілкуванні з оточенням.

- Розробка та здійснення програми діяльності з профілактики та попередження правопорушень серед неповнолітніх, особливо серед тих, хто перебуває на внутрішньошкільному обліку.
- Розповсюдження та пропаганда правових знань серед неповнолітніх із метою виховання правової культури та свідомості, законослухняності, дисциплінованості.
- Утворення у шкільному закладі атмосфери неприпустимості до будь-яких проявів антигромадської, протиправної поведінки.

На її засіданнях розглядаються питання запобігання злочинності та правопорушень, подолання негативних проявів в учнівському середовищі, заслуховуються звіти громадських наставників, класних керівників, учнів з порушеннями дисципліни та їх батьків. Проводяться соціально-психологічною службою рейди з метою контролю за організацією дозвілля учнів у вечірній час, вихідні та святкові дні(*Додаток 3*).

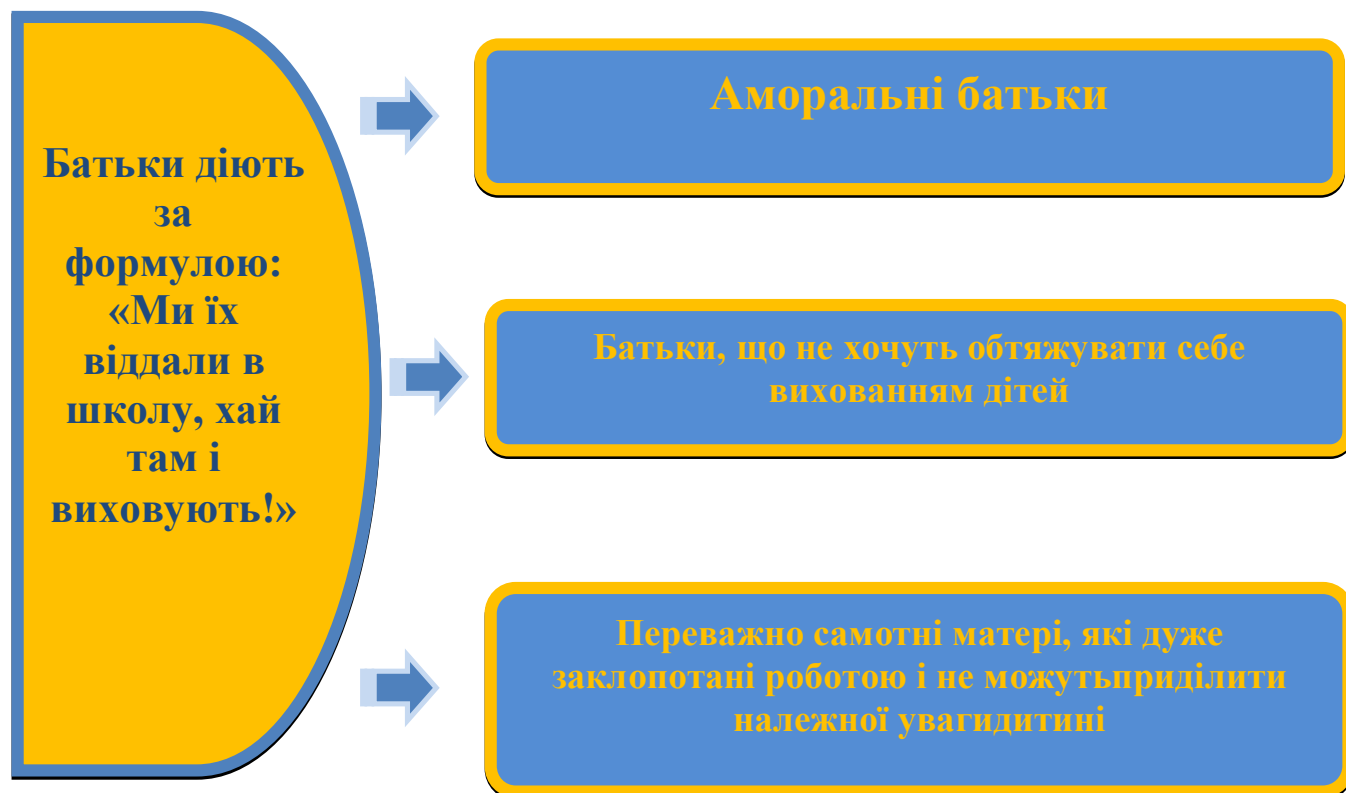
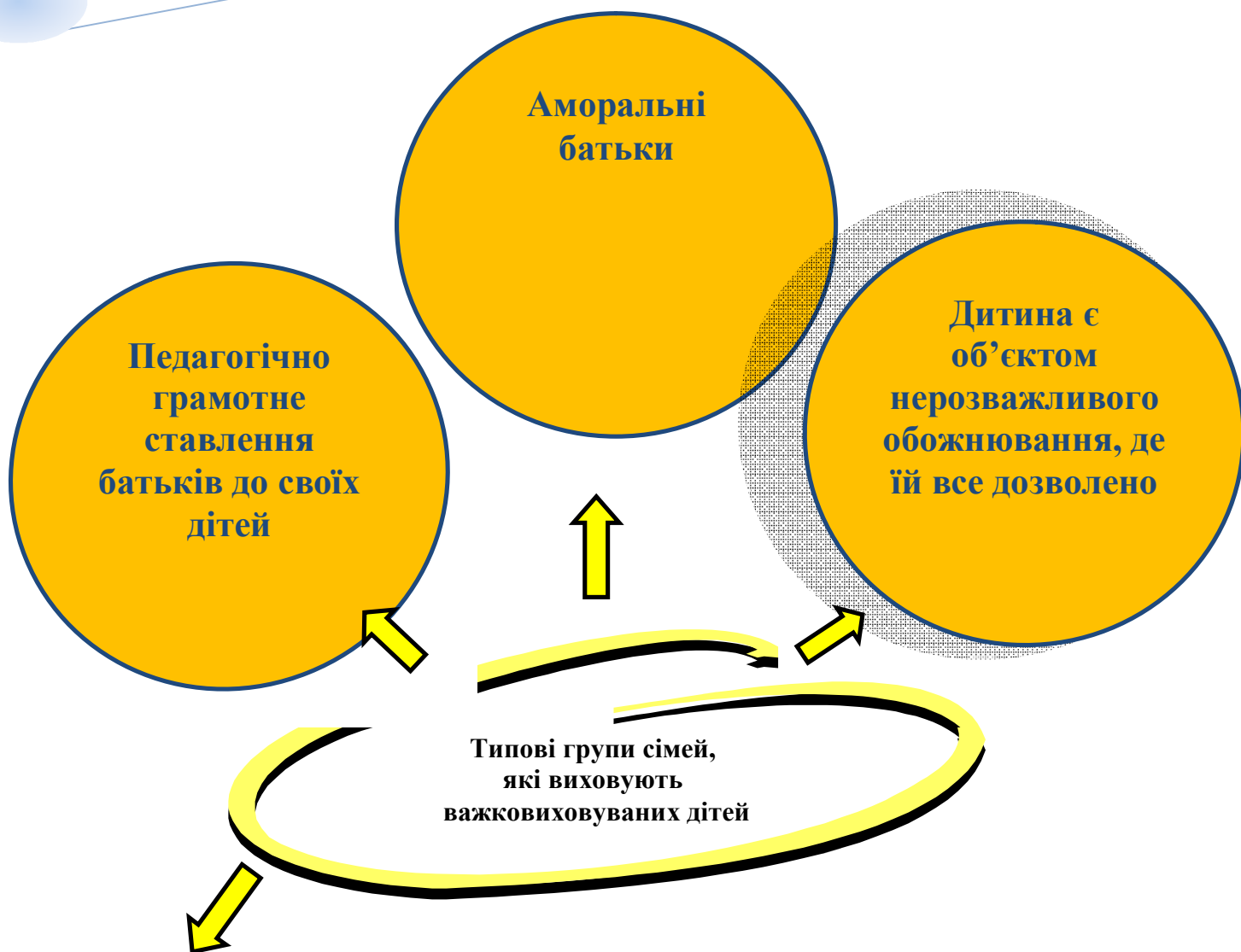
Соціальний педагог постійно співпрацює з правоохоронними органами, медичними закладами, соціологічною службою та іншими суб'єктами роботи з підлітками. Частими гостями є працівники відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх РВВС України, які активно допомагають соціально-психологічній службі у проведенні профілактичної роботи серед підлітків.

2. Робота з батьками важковиховуваних учнів через

діяльність «Центру педагогічної підтримки для батьків».

Сім'ї належить пріоритетне місце у процесі формування і розвитку особистості від моменту її народження. Вона є першим вихователем дитини і середовищем передачі духовного багатства, культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій, практичних умінь і навичок, тому, безперечно, основну причину поширення «важких» дітей потрібно шукати в особливостях їх сімейного оточення. До захисних чинників виникнення поведінкових проблем у межах родинної системи належать позитивні стосунки між батьками, між батьками і дитиною, а також тісне спілкування в родині, сформованість навичок вирішення проблем. Захисними чинниками служать також помірність тиску, високий рівень підтримки з боку родичів та соціального оточення.

Родина і оточення є головним джерелом формування захисних механізмів у дитини, які сприяють розвитку відчуття власної значущості, незалежності. Батьки мають слідкувати за соціальним оточенням дитини, нейтралізуючи або відсікаючи те, що шкодить її нормальному розвитку. Так в умовах перенасиченості інформаційного простору дуже корисно контролювати інформаційний потік, що нав'язується дитині.

За даним дослідженням було визначено, якіє **перешкоди для повноцінного виховання дітей у сім'ї**.

Матеріальне неблагополуччя сім'ї часто штовхає батьків до пошуків додаткового заробітку. Витрати часу на покращання матеріального стану сім'ї призводять до скорочення часу на спілкування з власними дітьми(87 %). Взаємини дорослих і дітей є не тільки засобом підтримки їхніх контактів, а й своєрідним, досить дієвим методом виховання – виховання спілкуванням. Це відбувається тому, що саме у спілкуванні з дорослими діти найчастіше засвоюють свої майбутні моделі поведінки.

Причиною того, що батьки дуже рідко проводять дозвілля разом з дітьми, є не лише брак вільного часу (хоча цей показник досить високий – 49 %), а й невміння його організувати: майже 64% батьків віддають перевагу перегляду телевізійних передач, спілкуванню з іншими людьми, зводячи контакти з власними дітьми до мінімуму. Звуження кола спілкування, спільних занять, їх одноманітність збіднюють виховний потенціал сім'ї, негативно позначаються на внутрішньосімейних взаєминах. Не маючи можливості приділити дітям достатньої уваги, здійснювати належний догляд, батьки тим самим звільняють місце для впливу на дітей інших авторитетів, якими найчастіше стають члени дворових компаній.

Непідготовленість батьків з педагогічних питань (21 %) та нерозуміння важливості виховання дітей родиною (28 %).

Серед батьків кожний десятий відповів, що досить часто вони практично нехтують своїми батьківськими обов'язками, і коли дитина чинить неправильно, не роблять зауважень і не карають її.

Самі ж діти вважають, що так відбувається вдвічі частіше, тобто у 20-25 % випадків ні батько, ні мати не роблять зауважень і не карають.

Найбільш типовими помилками сімейного виховання є:

1. Дефіцит позитивного спілкування батьків з підлітками.
2. Відсутність у дорослих стійких власних моральних установок.
3. Організація життя в сім'ї не сприяє формуванню у дитини моральних звичок.
4. Батьки не знають і не розуміють внутрішнього світу своєї дитини.
5. Недоброзичливе, грубе ставлення дорослих до підлітка.

Одним з основних шляхів (за дослідженням) вирішення проблеми зміни поведінки важковиховуваної дитини - через батьків. З цією метою в школі створено *«Центр педагогічної підтримки для батьків»*, діяльність якого спрямована на озброєння батьків педагогічними знаннями, надання конкретної індивідуальної методичної допомоги.

Метою якого є: підвищити соціально-педагогічну компетентність батьків в сімейному вихованні, отримання ними практичних навичок, сприяти поліпшенню соціальної підтримки в сім'ї і в процесі взаємодії з важковиховуваною дитиною; надати конкретну методичну допомогу.

Завдання:

- сприяти створенню ефективного механізму взаємозв'язку та координації зусиль між відповідними службами й організаціями, які беруть участь у роботі центру;
- навчити батьків аналізувати типові помилки в сімейному вихованні дітей, у тому числі і свою власну поведінку;
- сприяти оволодінню педагогічними знаннями, уміннями, навиками організації сімейного виховного процесу;
- озброїти батьків сучасними психолого - педагогічними знаннями про психічний, фізичний і інтелектуальний розвиток дитини на різних вікових етапах його життя;
- сприяти формуванню сімейної єдності, взаємозалежності;
- надавати методичну допомогу батькам важковиховуваних дітей.

В рамках центру проводяться заходи, направлені на оволодіння соціально-педагогічними знаннями та навичками: індивідуальні і тематичні консультації соціального педагога, психолога, батьківські читання і вечори. Найпоширенішою формою роботи з батьками є проведення батьківських лекторіїв.

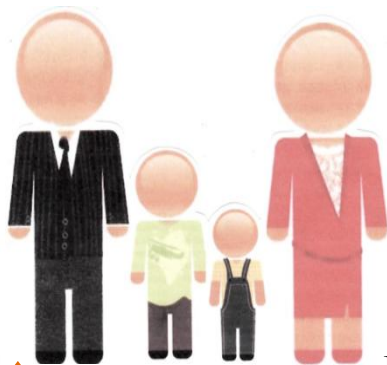
Соціальний педагог

ЗДВР

Психолог школи

Класні керівники

Вчителі - предметники

Медсестра школи

Представники різних організацій

Заняття «Центру педагогічної підтримки для батьків» проводиться двічі в семестр за участю батьків важковиховуваних дітей.

ПРОГРАМА ЗАНЯТЬ ЦЕНТРУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ БАТЬКІВ

Засідання 1

Анкетування батьків з метою виявлення труднощів та проблем у вихованні дітей.

Лекторій "Наші важкі діти"

Рекомендації "Батьківська підтримка..."

Засідання 2.

Зустріч з психологом. Як виправити небажані риси характеру у дітей.

Дискусія "Чи вміємо ми спілкуватись зі своїми дітьми?"

Засідання 3.

Зустріч з працівниками правоохоронних органів "Відповідальність батьків за вихованням дітей".

Прес-експрес: Огляд та обговорення статей періодичної преси з проблем правового виховання учнівської молоді.

Засідання 4

Бесіда за круглим столом: "Моя дитина курить..." (Додаток 4)

Пам'ятка для батьків по попередженню шкідливих звичок в учнів 7-9 класів

Роль батьків у вихованні важких дітей велика, якщо не сказати, що головна. Тому, співпраця соціального педагога з батьками через центр батьки зможуть налагодити міжособистісні контакти зі своїми дітьми, побільше розмовляти з ними, ставити питання про те, що їх хвилює і цікавить, висловлювати з цього приводу свою точку зору, наводити приклади зі свого дитинства, даючи зрозуміти, що те з чим вони стикаються, відбувається з усіма і багато долають ці свої проблеми.

У вихованні дитини батьки мають дотримуватись таких рекомендацій: виховувати дитину так, щоб вона перебувала у злагоді із собою і своїми відчуттями; була здатною адекватно виявляти свої почуття; підтримувати здорові стосунки з іншими людьми, піклуватися про себе. Батьки повинні допомогти відчувати самоповагу, знайти і зберегти справжніх друзів, сформувати мету в житті.

Результатом роботи з важковиховуваними дітьми через роботу «Центру педагогічної підтримки для батьків» допомогти дитині повноцінно володіти соціально ціннісними якостями.

УЧЕнь, ЯКИЙ ВОЛОДІЄ СОЦІАЛЬНО ЦІННІСНИМИ ЯКОСТЯМИ.

- ПРАЦЕЛЮБНИЙ, СПРОМОЖНИЙ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У РІЗНИХ ВИДАХ ДІЯЛЬНОСТІ;
- ЦІЛЕСПРЯМОВАНИЙ, НАПОЛЕГЛИВИЙ У ДОСЯГНЕННІ МЕТИ;
- РІШУЧИЙ, ВПЕВНЕНИЙ У СОБІ;
- ВОЛОДІЄ КУЛЬТУРОЮ СПІЛКУВАННЯ, ПОВЕДІНКИ;
- ВИХОВАНИЙ НА МОРАЛЬНИХ ТРАДИЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

ВИСНОВОК

Отже, незважаючи на складність роботи з важковиховуваними дітьми, потрібно вірити в силу виховного впливу на особистість, намагатись будь-що допомогти дитині стати повноцінною людиною. Як зазначає М. Фіцула, школа та сім'я можуть справитися з таким важким завданням за умови, що результативність процесу перевиховання залежить від вразливості, пластичності та сили біологічних задатків, від тривалості негативного досвіду особистості і її готовності до виправлення.

Успіх виховного впливу на важковиховуваних дітей залежить від батьків, залучення їх до «Центру педагогічної підтримки для батьків». Батьки по можливості повинні активно брати участь у колективній житті класу або групи своєї дитини, тоді вони зможуть зрозуміти, чим цікавиться і живе їхнє дитина. Батьки повинні бути послідовні у своїх діях і вчинках, тому що є прикладом для наслідування.

Ефективність роботи з батьками важковиховуваних учнів залежить від багатьох чинників, і в перше чергу від систематичного і комплексного використання різних форм і методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки : курс лекцій. – К. : МАУП, 2006. – 88 с.
2. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах / Автори-упорядники: Мороз О.М., Постолук Г.І., Семигіна Т.В., Шипіленко О.С. – К.: ЕКМО, 2008, – 160 с.
3. Зайченко М. В. Інструментарій соціального педагога / Майя Зайченко. – К. : Шк.світ, 2011. – 128 с. - (Бібліотека «Шкільного світу») с. 114 - 119
4. Капська А. Й., Олексюк Н. С., Калаур С. М., Фалинська З. З. Соціально-педагогічна робота з проблемними сім'ями: Посібник. – Тернопіль: Астон, 2010. – 304 с.
5. Луценко Ю. А. Діти-правопорушники: що робити? / Юрій Луценко. – К. : Шк. Світ, 2010. – 128 с.
6. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Видавничий дім "Слово", 2009. – 464 с.
7. Професійний довідник соціального педагога / Укладач О. І. Рассказова. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 208 с.
8. Проблемні сім'ї: діти і батьки / За ред. Ю.М. Якубова, О.П. Антонова – Турченко та ін. – К.: Студцентр. 1998. – 137 с.
9. Харченко С. Я., Краснова Н. П. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 143 с.

**Схема спостереження за поведінкою дитини
(карта Д. Скотта)**

*І. **НД** недовіра до нових людей, речей, ситуацій. Це призводить до того, що будь-який успіх коштує дитині величезних зусиль. Від 1 до 11 менш явні симптоми, від 12 до 17 симптоми явного порушення.*

1. Розмовляє з вчителем лише тоді, коли перебуває з ним наодинці.
2. Плаче, коли їй роблять зауваження.
3. Ніколи не пропонує нікому жодної допомоги, але охоче надає її.
4. Дитина підлегла (погоджується на невіграшні ролі, наприклад, під час гри бігає за м'ячем, коли останні спокійно на це дивляться).
5. Надто тривожна, щоб бути неслухняною.
6. Говорить неправду через боязнь.
7. Любить, коли до неї виявляють симпатію, але не просить про це.
8. Ніколи не приносить учителю квітів або інших подарунків, хоч її товариші часто це роблять.
9. Ніколи не приносить і не показує вчителю знайдених нею речей або яких-небудь дрібниць, хоч її товариші часто це роблять.
10. Має тільки одного хорошого товариша і, як правило, ігнорує інших хлопчиків і дівчаток у класі.
11. Вітається з учителем лише тоді, коли той зверне на неї увагу. Бажає бути поміченою.
12. Не підходить до вчителя за власною ініціативою.
13. Надто сором'язлива, щоб просити про що-небудь (наприклад, про допомогу).
14. Легко стає нервовою, плаче, червоніє, якщо їй задають запитання.
15. Легко усувається від активної участі у грі.
16. Говорить невиразно, бурмоче, особливо, коли з нею вітаються.

*ІІ. **Д** Депресія. У легшій формі (симптоми 1-6) час від часу спостерігаються різного роду перепади активності, зміна настрою. Наявність симптомів 7 і 8 свідчить про схильність до роздратування і фізіологічне виснаження. Симптоми 9-20 відображають гостріші форми депресії. Пунктам синдрому **Д** зазвичай супутні виражені синдроми **ВВ** і **ТВ**, особливо у крайніх формах депресії, що може свідчити про депресивне виснаження.*

1. Під час відповіді на уроці дитина іноді старанна, іноді ні про що не турбується.
2. Залежно від самопочуття або просить про допомогу у виконанні завдань, або ні.
3. Ступінь старанності у навчальній діяльності змінюється майже щодня.
4. В іграх іноді активна, іноді апатична.
5. У вільний час іноді виявляє повну відсутність інтересу до будь-чого.
6. Виконуючи ручну роботу, іноді старанна, іноді ні.
7. Нетерпляча, втрачає інтерес до роботи по мірі її виконання.
8. Розлючена, іноді до нестями.

9. Може працювати сам-на-сам, але швидко втомлюється.
10. Для ручної роботи не вистачає фізичних сил.
11. Млява, не виявляє ініціативи (у класі).
12. Апатична, пасивна, неуважна.
13. Часто спостерігаються раптові і різкі спади настрою.
14. Рухи уповільнені.
15. Занадто апатична, щоби через що-небудь переживати (і, відповідно, ні до кого не звертається з проханням допомогти).
16. Погляд тупий і байдужий.
17. Завжди лінива і апатична в іграх.
18. Часто мріє наяву.
19. Говорить невиразно, бурмоче.
20. Викликає жалість (пригнічена, нещасна), рідко сміється.

III. У. Занурення в себе. Уникання контактів з людьми, самоусунення. Захисне настановлення щодо будь-яких контактів з людьми, неприйняття проявів любові до дитини.

1. Абсолютно ніколи ні з ким не вітається.
2. Не реагує на привітання.
3. Не виявляє доброзичливості до інших людей.
4. Уникає розмов, замкнена.
5. Мріє і займається чимось замість шкільних занять (живе в іншому світі).
6. Зовсім не виявляє інтересу до ручної роботи.
7. Не виявляє інтересу до колективних ігор.
8. Уникає інших людей.
9. Тримається осторонь від дорослих.
10. Зовсім ізолюється від інших дітей, до неї неможливо наблизитися.
11. Здається, немовби зовсім не помічає інших людей.
12. У розмові неспокійна, збивається з теми розмови.
13. Поводить себе подібно до настороженої тварини.

IV. ТВ тривожність стосовно дорослих. Неспокій і невпевненість у тому, чи цікавляться дитиною дорослі, чи люблять її. Симптоми 1-6 - дитина намагається впевнитися, чи приймають, чи люблять її дорослі. Симптоми 7-10 - привертає до себе увагу і перебільшено домагається любові дорослих. Симптоми 11-16 виявляє великий неспокій щодо того, чи приймають її дорослі.

1. Дуже охоче виконує свої обов'язки.
2. Виявляє надмірне бажання вітатися з учителем.
3. Занадто балакуча (докучає своєю балаканиною).
4. Дуже охоче приносить квіти та інші подарунки вчителю.
5. Дуже часто приносить і показує вчителю знайдені нею предмети, квіти, малюнки тощо.
6. Занадто доброзичлива до вчителя.
7. Перебільшено багато розповідає вчителю про свої заняття у сім'ї.
8. Підлабузництвом прагне сподобатися вчителю.

9. Завжди знаходить привід зайняти вчителя своєю особою.
10. Постійно потребує допомоги і контролю з боку вчителя.
11. Домагається симпатії вчителя. Приходить до нього з різними дрібними справами, скаргами на товаришів.
12. Намагається монополізувати вчителя (займати його виключно власною персоною).
13. Розповідає фантастичні, вигадані історії.
14. Намагається зацікавити дорослих собою і здобути їх симпатію.
15. Надмірно стурбована тим, щоби зацікавити собою дорослих і здобути їхню симпатію.
16. Повністю усувається, якщо її зусилля не досягають успіху.

*V. **ВВ** ворожість до дорослих. Симптоми 1-4 - дитина виявляє різні форми неприйняття дорослих, що можуть бути початком ворожості або депресії. Симптоми 5-9 - ставиться до дорослих то вороже, то прагне домогтися їх хорошого ставлення. Симптоми 10-17 - відкрита ворожість, що виявляється в асоціальній поведінці. Симптоми 18-24 - повна некерованість, звична ворожість.*

1. Мінлива у настрої.
2. Виключно нетерпляча, окрім тих випадків, коли перебуває в гарному настрої.
3. Виявляє наполегливість у ручній роботі.
4. Часто перебуває в поганому настрої.
5. За відповідного настрою виявляє свою допомогу або послуги.
6. Коли про щось просить учителя, то буває іноді дуже щирою, іноді байдужою.
7. Іноді прагне, а іноді уникає вітатися з учителем.
8. У відповідь на привітання може виражати злість або підозрілість.
9. Часом доброзичлива, часом у поганому настрої.
10. Дуже мінлива в поведінці. Іноді здається, що вона навмисно погано виконує роботу.
11. Псує суспільну і свою власність.
12. Вульгарна мова, розповіді, вірші, малюнки.
13. Неприємна, особливо коли захищається від звинувачень стосовно неї.
14. Бурмоче під ніс, якщо чимось незадоволена.
15. Негативно ставиться до зауважень.
16. Часом і без утруднень говорить неправду без будь-якого приводу.
17. Раз чи два була помічена в крадіжці грошей, солодошів, цінних предметів.
18. Завжди на щось претендує і вважає, що несправедливо покарана.
19. Дикий погляд. Дивиться спідлоба.
20. Дуже неслухняна, не дотримується дисципліни.
21. Агресивна (кричить, погрожує, застосовує силу).
22. Охоче товаришує з так званими підозрілими типами.
23. Часто краде гроші, солодоші, цінні предмети.
24. Поводиться непристойно.

*VI. **ТД** тривога стосовно дітей. Тривога дитини щодо сприйняття себе*

іншими дітьми. Часом вона набуває форми відкритої ворожості. Всі симптоми однаково важливі.

1. Грає героя, особливо коли їй роблять зауваження.
2. Не може втриматися, щоби не грати перед оточуючими.
3. Схильна удавати із себе дурника.
4. Занадто смілива (ризикуює без потреби).
5. Турбується про те, щоби завжди перебувати у злагоді з більшістю. Нав'язується іншим, нею легко керувати.
6. Любить перебувати у центрі уваги.
7. Грається виключно (або майже виключно) з дітьми, старшими за себе.
8. Домагається зайняти відповідальний пост, але побоюється, що не впорається з ним.
9. Вихваляється перед іншими дітьми.
10. Блазнює (корчить із себе блазня).
11. Шумно поводить, коли вчителя немає в класі.
12. Одягається з викликом.
13. Із захватом псує суспільну власність.
14. Дурні вибрики в групі однолітків.
15. Наслідуює хуліганським витівкам інших.

VII. А нестача соціальної нормативності (асоціальність). Невпевненість у схваленні дорослих, що виявляється в різних формах негативізму. Симптоми 1-5 - відсутність намагань сподобатися дорослим. Байдужість і відсутність зацікавленості у гарних стосунках з ними. Симптоми 5-9 у старших дітей можуть вказувати на певний ступінь незалежності. Симптоми 10-16 - відсутність моральної акуратності в дрібницях. Симптом 16 - дитина вважає, що дорослі недоброзичливі, втручаються у її життя, не маючи на це права.

1. Не зацікавлена в навчанні.
2. Працює в школі лише тоді, коли над нею стоять або коли її примушують працювати.
3. Працює поза школою лише тоді, коли її контролюють або примушують працювати.
4. Не сором'язлива, але виявляє байдужість при відповіді на запитання вчителя.
5. Не сором'язлива. Але ніколи не просить про допомогу.
6. Ніколи добровільно не береться за жодну роботу.
7. Не зацікавлена у схваленні чи несхваленні дорослих.
8. Зводить до мінімуму контакти з учителем, але нормально спілкується з іншими людьми.
9. Уникає вчителя, але розмовляє з іншими людьми.
10. Списує домашні завдання.
11. Бере чужі книги без дозволу.
12. Егоїстична, любить інтриги, навмисно заважає гратися іншим дітям.
13. В іграх з іншими дітьми виявляє хитрість і непорядність.
14. Нечесний гравець (грає тільки для власної користі, обманює в іграх).
15. Не може дивитися прямо в очі іншому.
16. Потайлива і недовірлива.

*VIII. **ВД** ворожість до дітей. (Від ревнивого суперництва до відкритої ворожості).*

1. Заважає іншим дітям в іграх, підсміюється над ними, із задоволенням їх лякає.
2. Часом дуже недоброзичлива по відношенню до тих дітей, які не належать до тісного кола її спілкування.
3. Набридає іншим дітям, чіпляється до них.
4. Свариться, ображає інших дітей.
5. Намагається своїми зауваженнями створити певні труднощі в інших дітей.
6. Ховає або знищує предмети, що належать іншим дітям.
7. Здебільшого перебуває у поганих стосунках з іншими дітьми.
8. Чіпляється до слабкіших дітей.
9. Інші діти не люблять її або навіть не терплять.
10. Б'ється з дітьми (кусається, дряпається і т.п.).

*IX. **Н** невгамовність. Невгамовність, нетерплячість, нездатність до роботи, що потребує посидючості, концентрації уваги і міркувань. Схильність до короточасних і легких зусиль. Уникнення довготривалих зусиль.*

1. Дуже неохайна.
2. Відмовляється від контактів з іншими дітьми таким чином, що для них це дуже неприємно.
3. Легко мириться з невдачами у ручній праці.
4. В іграх зовсім не володіє собою.
5. Непунктуальна, нестаранна. Часто забуває чи губить олівці, книги, інші предмети.
6. Непослідовна, безвідповідальна у ручній праці.
7. Нестаранна у шкільних заняттях.
8. Занадто неспокійна, щоби працювати самостійно.
9. У класі не може бути уважною або тривало на чомусь зосередитися.
10. Не знає, що із собою робити. Ні на чому не може зупинитися хоча б на відносно нетривалий термін.
11. Занадто неспокійна, щоби запам'ятовувати зауваження або вказівки дорослих.

*X. **ЕН** емоційна напруга. Симптоми 1-5 свідчать про емоційну незрілість дитини, 6-7 про серйозні страхи, 8-10 про пропуски і непунктуальність.*

1. Грає іграшками, занадто дитячими для її віку.
2. Любить ігри, але швидко втрачає інтерес до них.
3. Занадто інфантильна у мові.
4. Занадто незріла, щоби прислуховуватися і слідувати вказівкам.
5. Грає виключно (переважно) з молодшими дітьми.
6. Занадто тривожна, щоби зважитися на що-небудь.
7. Інші діти чіпляються до неї (вона є козлом відпущення).
8. Часто підозрюється у тому, що прогулює уроки, хоч насправді намагалася це зробити лише раз чи два.
9. Часто запізнюється.
10. Залишає окремі уроки.
11. Неорганізована, незібрана.

12. Поводиться у групі (класі) як стороння, знедолена.

*XI. **НС** Невротичні симптоми. Гострота їх може залежати від віку дитини, вони також можуть бути наслідком порушення, що вже існувало до того.*

1. Заїкається, запинається. Важко витягнути з неї слово.

2. Говорить безладно.

3. Часто моргає.

4. Безцільно рухає руками. Різноманітні тики.

5. Гризе нігті.

6. Ходить, підстрибуючи.

7. Смокче палець (старше 10 років).

*XII. **С** несприятливі умови довкілля.*

1. Часто відсутня у школі.

2. Не буває у школі по декілька днів поспіль.

3. Батьки свідомо обманюють, виправдовуючи відсутність дитини у школі.

4. Вимушена залишатися вдома, щоби допомагати батькам.

5. Неохайна, замазура.

6. Виглядає так, немовби дуже погано харчується.

7. Значно поступається привабливістю іншим дітям.

*XIII. **СП** сексуальний розвиток.*

1. Дуже ранній розвиток, чутливість до протилежної статі.

2. Затримки статевого розвитку.

3. Виявляє збочені схильності.

*XIV. **РВ** розумовий розвиток.*

1. Сильно відстає в навчанні.

2. Занадто відстає у розвитку від однолітків.

3. Зовсім не вміє читати.

4. Величезні недоліки у знанні математики.

5. Зовсім не розуміє математики.

6. Інші діти ставляться до неї, як до дурника.

7. Просто нерозумна.

*XV. **Б** хвороби і органічні порушення.*

1. Неправильне дихання.

2. Часті застуди.

3. Часті кровотечі з носу.

4. Дихає через рот.

5. Схильність до захворювань вух.

6. Схильність до шкірних захворювань.

7. Скаржиться на часті болі у шлунку і нудоту.

8. Часті головні болі.

9. Схильність до надмірного збліднення або почервоніння.

10. Хворобливі, почервонілі віки.

11. Дуже холодні руки.

12. Косоокість.

13. Погана координація рухів.

14. Неприродні пози тіла.

XVI. Ф фізичні порушення.

1. Поганий зір.

2. Слабкий слух.

3. Занадто маленькій зріст.

4. Надмірна повнота.

5. Інші особливості будови тіла.

Бланк спостереження

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
НД																									
Д																									
У																									
ТВ																									
ВВ																									
ТД																									
А																									
ВД																									
Н																									
ЕН																									
НС																									
С																									
СР																									
РВ																									
Б																									
Ф																									

Методика О.О.Зворикіна
«Особистісний комплексний соціометричний тест»

Дослідження типу акцентуації характеру дітей підліткового віку.

1. Чи подобається Вам фантазувати (вигадувати сценки) та грати ролі своїх уявних героїв?
2. Чи подобається Вам бути у центрі уваги оточуючих?
3. Чи подобається Вам заводити нові знайомства?
4. Чи доводилося Вам каятися за свою роздратованість та нестриманість?
5. Чи легко Ви переходите від сліз до сміху?
6. Чи залежить Ваші вчинки від настрою?
7. Чи довго ви пам'ятаєте нанесену Вам образу?
8. Чи вважаєте Ви, що в житті потрібно не розмірковувати, а здійснювати дисципліну та порядок?
9. Чи змогли б Ви досягнути багато у житті, якщо б не зустрічали відкритого чи прихованого опору?
10. Чи дивуються Ваші друзі Вашій працездатності?
11. Чи казали Вам, що Ви викладаєтесь при виконанні доручень?
12. Чи буває так, що Ви багато розмовляєте і Вам важко зупинитися?
13. Чи часто Ви відчуваєте себе подавленим без жодної причини?
14. Чи часто Вас переслідують темні думки?
15. Чи буває у Вас стан, коли Вам важко вловити зміст Ваших думок?
16. Чи буває, що Ви дратуєтесь при спілкуванні з людьми?
17. Чи часто Ви відчуваєте втомлення від справ та загальну слабкість?
18. Чи доводилось Вам змушувати себе приховувати свою сором'язливість?
19. Чи бувало так, що Ви робили такі вчинки, про які потім шкодували?
20. Чи можете Ви вийти з себе і навіть дати волю своїм рукам, якщо хтось навмисно Вас роздратує?
21. Чи досягли б Ви у житті більшого, якби люди не ставали проти Вас та правильно розуміли Ваші вчинки?
22. Чи буває так, що Вам важко вибрати одне з кількох рішення?
23. Чи правда, що Ви іноді залишаєте якусь справу, бо хвилюється, що не зможете виконати її?
24. Чи правда, що перед тим, як щось зробити або прийняти рішення (навіть дрібне), Вам потрібно подумати?
25. Вам стало важко справлятися з роботою, але ніхто не звертає на це уваги, так?
26. Чи стане легше, якщо Вас пожаліють?
27. Чи Ваше безсоння супроводжується жаром або холодом, відчуттям неприємних мурашок на тілі?

28. Чи буває у Вас головний біль, який виникає від найменшої напруги та зосередження уваги?
29. Чи дратують Вас різкі звуки, миготіння речей, що рухаються, настільки, що хочеться знайти тихе та темне місце?
30. Чи відчуваєте Ви слабкість та постійне бажання відпочити?
31. Чи часто буває у Вас такий стан, що Ви кудись поспішаєте або чогось очікуєте?
32. Вам незрозумілий Вам стан, Вам здається, що Ви хворі і від цього виникають різні відчуття небезпеки, так?
33. Чи хвилює Вас те, що Ви можете здійснити якийсь негативний вчинок?
34. Чи звертаєте Ви увагу на те, що останнім часом дуже хвилюєтесь за своє здоров'я?
35. Чи є у Вас відчуття, що Ви хворі?
36. Чи є у Вас якісь неприємні відчуття або біль в різних частинах тіла?

Дослідження типу акцентуації характеру підлітка

Мета роботи: визначення типу акцентуації підлітка та провідних емоцій сучасного моменту.

Матеріал: опитувальник О. О. Зворикіна «ОКСТ» анкети.

Методика проведення. Пропонується піддослідним прочитати запитання анкети та дати відповідь на бланку, вважаючи, що 5 балів одержить відповідь - «Так», 4 бали - «Скоріше так, ніж ні», 3 бали - «Дещо середнє», 2 бали - «Скоріше ні, ніж так», 1 бал - «Ні».

Обробка результатів: Відповіді піддослідних сумуються за вертикальними стовпчиками. За анкетною у результаті одержуємо кількісну оцінку 12 типів акцентуацій:

- 1 стовпчик (запитання 1,2,3) - істеричні риси.
- 2 стовпчик (запитання 4,5,6) - риси афективної нестабільності.
- 3 стовпчик (запитання 7,8,9) - ригідні риси.
- 4 стовпчик (запитання 10,11,12) - гіпертимні риси.
- 5 стовпчик (запитання 13,14,15) - гіпотимні риси.
- 6 стовпчик (запитання 16,17,18) - астенічні риси.
- 7 стовпчик (запитання 19,20, 21) - епітимні риси.
- 8 стовпчик (запитання 22,23,24) - тривожно-помисливі риси.
- 9 стовпчик (запитання 25,26,27) - істеричні явища.
- 10 стовпчик (запитання 28,29, 30) - неврастенічні явища.
- 11 стовпчик (запитання 31,32,33) - явища нав'язливих станів.
- 12 стовпчик (запитання 34, 35, 36) - явища іпохондричних станів.

Беруться до уваги лише ті риси, за якими сума балів більша 80 % від максимально можливої (тобто більша за 12 балів) 28

Інтерпретація результатів. За визначеним типом акцентуації можна одержати характеристику виявів акцентуації характеру підлітка у спілкуванні з

іншими людьми.

Істероїдний (демонстративний) тип: характерна ненаситна жадоба уваги з боку інших до своєї персони, потреба викликати в оточуючих подив, захоплення, шанування, співчуття. Проявляється ексцентричність висловлювань, готовність до обурення і ненависті до себе з боку оточуючих, аби бути поміченим.

Вступають у діалог легко, їм подобається виказувати свою симпатію до партнера, і вони бажають викликати її стосовно себе. У розмові відчувається удаваність, невідповідність поведінки їх внутрішній суті. Нещирість та фантазії призначаються для оточуючих. Вживаються в роль, можуть ввести в оману довірливих людей. У поведінці можливі симуляції перерв, хвороби задля притягання до себе уваги.

Домінуючий тип сприйняття - аналітико-синтетичний. Немає глибини та щирості почуттів. У випадку сварки вони незлостиві і швидко відходять. Якщо діалог починає повертатись у несприятливий для них бік, вони мимовільно повертають його так, щоб здобути прихильне ставлення партнера. Товариськість, цілеспрямованість можуть перейти у розлюченість, афективні прояви, якщо їм не вдається залишитися на висоті бажаного становища. Істероїдів приваблюють контакти з лабільними, циклоїдними і психастенічними особистостями, які не заважають їм задовольняти свої егоцентричні амбіції.

Афективно-нестабільний (лабільний) тип: характерна висока мінливість настрою, який змінюється надто часто через незначні приводи. Неприємне слово, навіть непривітний погляд співбесідника здатен зіпсувати їм настрій. І, навпаки, цікава бесіда, маленький комплімент можуть звеселити, відволікти від справжніх: неприємностей. Під час щирих та хвилюючих бесід можна побачити то сльози на їхніх очах, то радісну посмішку.

У внутрішньогрупових стосунках не претендують на роль лідера, задоволені становищем підлеглого та захищеного іншими. Подобаються компанії, нове оточення, шукають у них нові враження. У міжособистісних контактах із задоволенням беруть роль слухняного підлеглого. Висока емпатійність допомагає визначити у першому ж контакті, хто до них ставиться з симпатією, а хто ні. У відповідь виникають такі самі почуття. Чутливість до таких знаків уваги, вдячності, схвалення надає щирої радості, без гонору та амбіцій. Перевагу надають контактам з тими, хто може приголубити, відволікти від сумних думок.

Можуть виконувати ролі «паїньки», «любимчика», «ображеного», «беззахисного». В позиції Дитини (за Е. Берном) не відчують себе приниженими. Позиція Дорослого їх мало влаштовує, а позиція Батька відверто не задовольняє. У спілкуванні з ними можуть виникнути бар'єри негативних емоцій, страждання, поганого настрою, презирства, огиди. До спілкування їх штовхає афіліація, тобто потреба в протекції з боку інших, допомозі й безпеці, реалізація яких знімає напругу, емоційний дискомфорт і тривогу від самотності.

Стиль педагога «залякування» може викликати стійке негативне ставлення до педагога. Стиль «спільна творчість» - непродуктивний, тому що представники цього типу не беруть на себе відповідальності Дорослого. Найбільш вдалий педагогічний стиль - «дружні стосунки».

Лабільний тип має потребу у постійному підбадьорюванні. Відзначається глибокими почуттями, щирою прихильністю до тих, від кого він бачить увагу та турботу. В розмовах вони поступаються та легко втрачають рівновагу. Самі не перебивають співбесідника, але дозволяють перебивати себе. Навіть при високій компетентності через свою нерішучість вони дозволяють збити себе та не знаходять аргументів на свою користь. Сварки їх лякають. Чутливі навіть до інтонації, міміки. У діалозі з ними потрібна особлива делікатність і такт.

Ригідний (паранояльний) тип: характерна інертність, застрягання на почутті, думці, справі, надмірна деталізація, підвищена акуратність у дрібницях. Ретельність у виконанні другорядної роботи. Іноді проявляються злопам'ятність (через стійкість та інертність їх переживань). Нові ідеї засвоюються важко. Схильні постійно перепитувати, уточнювати, знову повертатися до сказаного. Накопичення негативних емоцій може призвести до вибуху (агресивних висловлювань і непередбачених вчинків). Іноді проявляється невмотивована упертість, образливість. Привід для вибуху може бути незначним, зіграти роль останньої краплі. Тривалість негативних переживань висока та велика за силою. Владолюбиві, ревниві, не переносять непідкорення собі, бурхливо реагують на обмеження їх інтересів. При цьому усвідомлюють свою схильність до поганого душевного стану, прихильності до порядку, ревностів.

Гіпертимний тип: характеризується товариськістю, надмірною самостійністю, схильністю до ризику, сміливістю, невгамовністю. Загострене відчуття нового. Швидко запалюються своїми ідеями і а швидко згасають. Почату справу не доводять до кінця. Не можуть займатися копіткою, довготривалою, монотонною діяльністю. Представники цього типу проявляють енергійність, жадобу діяльності, ініціативність, прагнення бути завжди попереду, підвищену активність у міжособистісних стосунках. Навчальним процесом поставлені у позицію Дитини, виступають у ролі суб'єкта, який індивідуально виражає своє незадоволення за якими-небудь мотивами. Інші члени групи з цікавістю спостерігають, хто одержить перемогу в дискусії. Гіпертим усіма силами буде намагатися зміцнити свою роль «завідного» та виправдати очікування групи. Йому властива потреба в домінуванні, прагненні мати вплив на думки, поведінку й установки інших людей. Задовольняється ця потреба тільки при зміні поведінки протилежної сторони або ситуації у цілому під власним впливом.

З іншого боку, його формальна роль - учень, він не зацікавлений у погіршенні стосунків з педагогом.

Вірогідна модель поведінки гіпертима на аргументи педагога буде емоційно бурхлива реакція, викликана більше обставинами, ніж внутрішньою

незгодою з ним. Діалог з його боку матиме характер явних випадів, некоректних вчинків. Аргументи не відзначатимуться зваженістю і обміркованістю, але живий розум гіпертима і схильність усе ловити на льоту будуть підтримувати живу атмосферу. Він, що не кажи, здобуде авторитет своєї групи. У разі відсутності реальних контраргументів роль «завидного» зміниться на роль «упокореного», але не переможеного суперечника. У діалог вступають вільно та ініціативно. Напористі. Нерозбірливі у виборі знайомств.

Переважаючий тип сприймання - синтетичний. Проникливі, домінантні, можуть бути глузливими, різкими та грубими. Мають завищену самооцінку, важко визнають свою неправоту. На критику реагують бурхливо. Але незлопам'ятні, відхідливі. У поведінці гнучкі, вміють вивертатися та викручуватися, швидко знаходять вихід з важкого становища. У душі поважають тих партнерів, які не піддаються їх впливу, але зовні ніколи цього не покажуть. Розмову можуть звернути на півслові, якщо втратили інтерес до співбесідника. Подобається ризик і авантюри, у виконанні яких спритні і меткі.

Гіпотимний (дистимічний) тип: характерні знижений настрій і активність, сумовитість і загальмованість. Але за зовнішнім відчуженням та похмурістю ховається чутливість, душевна чуйність, постійна готовність до самопожертви, які проявляються у колі близьких людей.

У разі невдач легко впадають у відчай, звинувачують себе в допущених недоліках і помилках.

Адаптація до нових умов проходить повільно, схильні до постійного, регламентованого способу життя. В звичайній діяльності можуть досягти значних успіхів завдяки добросовісності, обов'язковості та відповідальності. Події, що вразили їх, можуть довести до стану реактивної депресії.

Астенічний (сенситивний) тип: характерні надмірна вразливість та почуття власної неповноцінності. Серед своїх морально-етичних і вольових якостей бачать багато недоліків. Завищене почуття обов'язку, відповідальності, надмірні моральні вимоги до себе і оточуючих. Пошук самоствердження в тій сфері, де відчувають слабкість. У спілкуванні відходять від комунікабельних приятелів і гомінких компаній, боязкі й сором'язливі в незнайомому оточенні. Не подобаються рухливі заняття, не схильні до ризику.

Переважаючий тип сприймання - емоційний. У спілкуванні надають перевагу контактам з дітьми. У виборі друзів розбірливі, але, прив'язавшись до когось, виявляють сталість.

На початку діалогу скуті, відповідають неохоче і односкладно. Якщо не відчувають «лихих» намірів співбесідника, можуть розкритися, показуючи свій багатий внутрішній світ, сповнений почуттів, переживань і вражень. У разі співчуття до них проявляють сентиментальність. Прикидатися, грати ролі і казати неправду не вміють і не бажають. Краще мовчати, але не казати неправду. Докори і висловлювання значущих для них людей здатні викликати сльози та відчуження. При авторитарності старших підкоряються, займають позицію підлеглого, воліють залишатися поза увагою. Іноді соромляться самих

себе, своєї незграбності в словах і діях. Бояться бути настирливими, здаватися вискокками. Пасують у незвичайних для них ситуаціях.

Епітимний (епілептоїдний) тип: у спілкуванні характерне прагнення до влади. Для цього підбирають групу з молодших, слабких, безвольних. Симпатії у товаришів не викликають, їх слухають та їм підкоряються через страх і побоювання.

У періоди злісно-тужливого настрою з накипаючим роздратуванням активно шукають об'єкт, на якому можна вимістити злість. Афективний вибух з найменшого приводу. Привід пов'язаний з утискуванням інтересів. В афекті - безмежна лютість, цинічні лайки, жорстокі побої.

Реакції емансипації проходять важко (з близькими до розподілу майна, прав, добра; з керівництвом - до прислужництва за одержання привілеїв). Добре адаптуються за умов жорсткого дисциплінарного режиму, де вміють підлеститися до керівництва, заволодіти формальними посадами, які дають певну владу над іншими, і вміло користуються нею для своєї користі.

Дріб'язкова акуратність, педантичне дотримування усіх правил, навіть не на користь справі, допікаючий оточуючих педантизм. Злопам'ятність, неохильність вибачати образи.

Тривожно-помисливий (психастенічний) тип: характерна тенденція до безмежних міркувань, мисленої жуйки, постійного аналізу подій і самокопання. Тип сприймання - аналітичний. Слухають уважно, говорять повільно і вдумливо, думки висловлюють з надмірною деталізацією. Нудні, мають підвищену відповідальність, ґрунтовні у прийнятті найкращого рішення. Ретельно підбирають слова в діалозі; не терплять, коли їх перебивають. Вдале висловлювання можуть повторювати декілька разів. Відзначаються педантичністю, скрупульозністю, що іноді сприймається партнером як загальмованість. Повільно включаються в бесіду. Увійшовши в активний діалог, висловлюють думки ґрунтовно і аргументовано. Важко їх вивести з рівноваги, у сварках уміють довго стримуватися, контролюючи себе. Якщо ж самоконтроль втрачений, то довго не заспокоюються, поки не переконують партнера в правоті своїх поглядів. Висновки бесіди можуть підводити кілька разів.

Деяка їх нерішучість може переходити в самовпевненість і безапеляційні висловлювання, перебільшену рішучість і поспішність вчинків у моменти, коли потрібна обачність та обережність. Під час невдач посилюється їх невпевненість у собі.

СТАТУТ **РАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ** **БЕРЕЗНІВСЬКОЇ ЗОШ № 2**

I. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Створення умов зі сприяння соціальному зростанню молоді, утвердженню свідомості та високогуманних принципів, втілених у праві, підвищення соціальної активності в діяльності, спрямованій на попередження правопорушень:

- 1.Подолання в свідомості окремих учнів помилкових поглядів, які сформувались внаслідок неправильного виховання.
- 2.Формування в учнів правових понять, які б регулювали їхню поведінку.
- 3.Вироблення в них навичок і звичок правомірної поведінки.
4. Формування в учнів активної позиції у правовій сфері.
- 5.Протистояння негативним явищам та впливам.

II. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ

1.ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА:

- Діагностика інтересів;
- Діагностика нахилів, здібностей;
- Діагностика та корекція особистісного самовизначення учнів;
- Розробка і проведення заходів щодо створення сприятливих умов для саморозвитку особистості в колективі.

2. КОНСУЛЬТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

- Практичні поради щодо виходу з проблемної ситуації;
- Допомога у встановленні причин, що призводять до виникнення проблемам та вирішення їх.

3. ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

- Поширення знань з права, психології, соціології, медицини, які сприяють ефективному вирішенню завдань профілактики правопорушень;
- Знайомство вчителів, батьків з основами вікової психології;
- Практичне використання набутих знань у вирішенні конкретних питань навчання і виховання.
-

ІІІ. ШКІЛЬНА РАДА ПРОФІЛАКТИКИ

1. До шкільної ради профілактики входять:
 - Директор школи
 - Заступник директора з навчально-виховної роботи
 - Заступник директора з навчально-виховної роботи
 - Заступник директора з виховної роботи
 - Педагог-організатор
 - Шкільний психолог
 - Соціальний педагог
 - Бібліотекар
 - Дільничний інспектор
2. В засіданнях ради при потребі беруть участь члени учнівської ради ,
класні керівники, вчителі-предметники.
3. Періодичність засідань ради визначається в залежності від загального стану профорієнтаційної роботи в школі, необхідністю у рішучих заходах.

БЕСІДА ЗА КРУГЛИМ СТОЛОМ: “МОЯ ДИТИНА КУРИТЬ...”

Мета: сприяти формуванню здорового способу життя учнів та їхніх батьків.

Завдання:

1. Дати уявлення про профілактичну роботу проти тютюнокуріння.
2. Навчити формам і методам профілактичної роботи в родині по боротьбі з курінням.

Вступна частина

Доброго дня, дорогі діти, шановні батьки, гості нашого засідання! Сьогодні ви присутні на знаменній події: по-перше, це перше засідання нашого клубу, по-друге, ми його вирішили провести по-сімейному, тобто із запрошенням дітей і гостей. Усім відомо, що для успішної роботи необхідно виконувати якісь правила. Я пропоную вам ознайомитися з правилами нашого сімейного клубу. (Усім присутнім видаються правила для ознайомлення). Якщо є якісь доповнення або зміни, то їх необхідно внести.

Виклад матеріалу

Хто не знає історію про доктора Фауста та його споконвічного супутника й духовного наставника Мефістофеля? У легенді про Фауста є й такий цікавий епізод: коли була відкрита Америка, Фауст у супроводі Мефістофеля побував у Новому Світі. Вони знайшли там багато цікавого, у тому числі й небачені рослини. І серед них тютюн. Досить обізнаний, утім, як завжди, Мефістофель заявив: «Корисна травичка, не лопух який-небудь! Вона ошасливить Старий Світ! Хто хоч раз спробує закурити, той ніколи не залишить цієї забави. Більше не будуть казати про нас, чортів, що ми одні вдихаємо дим і випускаємо його через ніздрі. Чи не набити Вам трубку, шановний доктор?». «Не треба, забава для дурнів», - рішуче відповів Фауст.

Про цю несерйозну забаву й піде наша серйозна розмова. Чому ж наші діти починають курити? З цього запитання ми почали своє невелике дослідження в ліцеї. Звернемось до відеосюжету.

Іде перегляд відеоматеріалу

За сумними статистичними даними, у наш час курять кожний другий хлопчик і кожна четверта дівчинка 16-17-ти років. Це незважаючи на те, що вони

проінформовані про відомі факти: чверть випадків ішемічної хвороби серця і 80-90 % випадків раку пов'язані з курінням. У некурящих родинах курящими діти стають у 25 % випадків, у курящих родинах кількість дітей, які піддаються цій пагубній звичці, збільшується удвічі.

То що ж спонукає наших дітей прилучатись до раннього куріння? Частина хлопців починає курити рано, тому що наслідує товаришів по школі, по двору. Причому, як правило, більш старших товаришів. Інші через прагнення до незвичайності, таємничості: адже треба роздобути сигарети та сірники або запальничку, сховатись у затишному місці. Більше чверті опитаних хлопців казали, що починали курити, щоби показатися соліднішими. Та й просто за звичкою курить уже дуже багато хто. З роками діти навіть починають забувати причини, які штовхнули їх до куріння.

У поширенні цієї шкідливої звички має значення своєрідний примус дітей до куріння з боку курящих. Курящі товариші вважають некурящих хлопців такими, які не вийшли з-під опіки батьків, не відбулись, неспроможними. Бажання покурити, вдихнути аромат сигарети та затягтись приходить непомітно, але, на жаль, стає усе більш сильним.

Що в даному випадку може зробити родина, щоб відгородити свою дитину від пагубної звички? Необхідно навчити свою дитину досить чітко формулювати свої аргументи «за» і «проти» куріння. Для цього треба давати чітку інформацію про шкоду від куріння, програвати рольові ситуації, що допомагають відмовитись від першого досвіду тютюнокуріння.

Запрошуються бажаючі взяти участь у грі «"Так" і "Ні" не говорити...»

По-друге, можна запропонувати кілька способів відмовлення від куріння в реальних життєвих ситуаціях. (Роздати присутнім підготовлений матеріал: «51 спосіб сказати «Ні», «Способи відмовлення від куріння», «Факти шкоди від куріння»).

То що ж робити в тому випадку, коли батьки або здогадуються, або впевнені в тому, що дитина стала курцем?

Вислуховуються думки всіх учасників засідання

Можна стверджувати, що частина батьків у випадку виявлення шкідливої звички у своєї дитини застосовують до неї заходи фізичного впливу, проводять бесіди, намагаються умовити кинути курити. Потім, здавшись, приймають як даність: купують сигарети дитині самі або дають на це гроші, дозволяють не ховатись при курінні. Мотивація, як правило, одна: нехай краще курить

нормальні сигарети, ніж підбирає «бички» на вулиці. *Чи є це виходом з такого становища?*

Іде обговорення

Щоби переконати свою дитину відмовитись від куріння, треба не миритися з цим, а боротись. Цілком можливо, що почати доведеться комусь із себе, самому спробувати кинути курити. Пропоную невеликий тест «Кинути-то я можу...», складений професором Горном, який застосовується в багатьох країнах у центрах з боротьби з курінням.

Усім бажаючим роздається тест, іншим пропонується зібратись у групи для того, щоби підготувати антирекламу з куріння, із застосуванням слоганів, з використанням рольових ігор.

Підбиття підсумків

Перевіривши себе за допомогою тестів, багато хто знайшов, що кинути курити непросто, але можна. Письменник Марк Твен казав: «Немає нічого важкого кинути курити. Я сам кидав раз двадцять...». Щоб нашим дітям було простіше пройти весь нелегкий шлях урятування від шкідливої звички, ми пропонуємо скористатись нашими рекомендаціями.

Роздати підготовлений матеріал

Цілком можливо, що хтось уже пройшов шлях боротьби з курінням і зможе додати щось до наших пропозицій.

Заслухати всі пропозиції, подивитись підготовлену антирекламу від спільних дитячо-батьківських груп, відеоролик із віршами учнів про шкоду від куріння.

Дуже хотілось би сподіватись, що засідання допоможе вам активізувати боротьбу проти куріння, щоб ваші діти змогли знайти сили та можливості не піддаватися спокусі взяти сигарету й затягтись, щоб до наших дітей не можна було застосувати вислів Карла Ліннея, який на поставлене йому запитання, на яке би місце він поставив у своїй системі людину, відповів: «Тварина без пір'я й куряща».

Дякую за увагу й вашу активність, до нових зустрічей.

***ГЕРГЕЛЮК АННА
ВІКТОРІВНА***

***СОЦІАЛЬНИЙ ПЕДАГОГ
БЕРЕЗНІВСЬКОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
ШКОЛИ №2***

Закінчила Житомирський державний педагогічний університет ім. І.Франка у 2011 році за спеціальністю “Соціальний педагог”, кваліфікація за дипломом магістр соціальної педагогіки, викладач соціальної педагогіки.

Стаж роботи 5 років, педагогічний стаж 5 роки.

Категорія – спеціаліст другої категорії.